

Teolojik Açıdan İş Kazalarının İncelenmesi

Abdullah Demir^{1*}, Ali Öz²

¹ Marmara Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Makine Mühendisliği, Göztepe, İstanbul, Türkiye

² Motorlu Araçlar ve Ulaştırma Teknolojileri Bölümü, TBMYO, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, Türkiye

(İlk Geliş Tarihi 13 Eylül 2018 ve Kabul Tarihi 22 Kasım 2018)

(DOI: 10.31590/ejosat.459848)

Öz

“İş kazası” kavramı; işyerinde işçinin karşı karşıya kaldığı istenmeyen, beklenmeyen, ihmalkârlık, kusur, dikkatsizlik, kasıt ve şanssızlık sonucu meydana gelen olayları kapsamaktadır. İş kazaları açısından Türkiye, dünyada üçüncü ve Avrupa’da ise birinci sırada yer almaktadır. Bu kazalarının dört temel nedeni vardır ve “4M” kuralı olarak bilinir. Bunlar; insan, makine, ortam/çevre ve yönetim olarak sıralanmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği literatüründe yaygın olarak bu kazaların %88’i tehlikeli hareket, %10’u tehlikeli durum ve %2’si ise sebebi kaçınılmaz ve bilinmeyen nedenler olarak belirtilmektedir. Ancak iş kazalarının %50’sinin kolaylıkla ve %48’inin ise sistemli çalışmak suretiyle yani genel olarak iş kazalarının %98’inin; gerekli tedbirler alındığı takdirde meslek hastalıklarının da %100 önlenileceği gerçeğinden hareketle her yıl iş kazalarının artıyor olması “iş güvenliği, iş kazası, tehlike, risk, tedbir, kader/cilik, teolojik açıdan kaza, ihmâl, kaçınılmazlık, kötü talih, mesleğin/işin fitratı ve iş cinayeti” gibi kavramların tanım ve içeriklerinin yeniden gözden geçirilip, değerlendirilmesinin elzem olduğunu göstermektedir. Bu noktada, çalışanların sahip olduğu “sorumluluk, kader, kadercilik, alinyazısı, kaza ve tevekkül” anlayışları/inançları belirleyici olabilmektedir. Bu çalışmada daha önce “iş sağlığı ve güvenliği kültürü” ile “iş kazaları ve kader” temalı yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca iş kazalarının azaltılmasına yönelik yanlış algıla(n)lan, inanılan ve/ya bilin(il)en geleneksel ve teolojik yaklaşımların olması gereken bilimsel zemine oturtulmasına çalışılmıştır. Bu sayede çalışanların inançlarını da dikkate alarak iş sağlığı ve güvenliği kültürü oluşturulmasına katkıda bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: İSG Kültürü, İş Kazası, Kader/cilik, Tedbir, Tevekkül.

Investigation of Occupational Accidents from Theological Perspective

Abstract

Definition of occupational accident is an unexpected and unplanned occurrence, including acts of violence, arising out of or in connection with work which results in one or more workers incurring a personal injury, disease or death. Turkey, in terms of occupational accidents, is in the third place in the world and ranks first in Europe. These accidents have four main reasons, and "4M" is known as the rule. These are man, machine, media and management. In the occupational health and safety literature, 88% are unsafe acts of persons, 10% are unsafe mechanical or physical conditions, and 2% are unpreventable (i.e. acts of God). However, 50% of the occupational accidents can be prevented easily and 48% of them can be prevented by working systematically. Considering that generally 98% of the occupational accidents and 100% of occupational diseases can be prevented if necessary precautions are taken but on the other hand the fact that number of occupational accidents increase year by year makes it necessary to re-evaluate the concepts such as occupational safety, occupational accident, hazard, risk, precautions, fatalistic belief, fatalism, negligence, inevitability, bad fortune, occupational murder. At this point, the “responsibility, fatalistic belief, fatalism, preordain and truckle” perceptions/beliefs that employees have may be determining. In this study, studies on “occupational health and safety culture” and “occupational accidents & fate/fatalism” studies have been examined. In addition, efforts have been made to place the misunderstood, believed and/or known/provincial traditional and theological approaches to the reduction of occupational accidents/murders on the scientific definitions. In this respect, contribution has been provided about building an occupational health and safety culture, taking the beliefs of employees into account.

Key words: OHS culture, occupational accident, fatalistic beliefs, fatalism, measure, truckle.

1. Giriş

Son yıllarda dünya genelinde teknolojiye büyük gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte üretim ve rekabet önemli

ölçüde artmıştır. Bu sebeple çalışanların işin yürütümü esnasında karşılaşılabileceği tehlike ve risklerde o nispette çoğalmıştır. Bu durum iş yerlerinde yaşanabilecek iş kazalarını önlemek için proaktif bir şekilde iş sağlığı ve güvenliği (İSG)

¹ Sorumlu Yazar: Marmara Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Makine Mühendisliği, Göztepe, İstanbul, ademir@marmara.edu.tr

önlemlerinin alınmasını gerekli kılmıştır (Yağimli ve diğ., 2018).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) verilerine göre 2017 yılı itibariyle dünyada 1,2 milyarı kadın olmak üzere toplam 3 milyar civarında iş gücü bulunmaktadır. Her gün yaklaşık olarak 1 milyon iş kazası yaşanmakta, iş kazası ve meslek hastalıkları sonucunda her yıl 2,3 milyon insan hayatını kaybetmektedir. Bu sayının çok daha fazlası ise iş göremez hale gelmektedir. Bu da dünya genelindeki toplam Gayri Safi Milli Hasılanın %4'üne tekabül etmektedir (Bilir, 2016; 4). Dünyanın yaklaşık Gayri Safi Milli Hasılası 80 trilyon dolar olarak alındığında, her yıl iş kazaları ve meslek hastalıklarına 3,2 trilyon dolar gitmektedir. Ülkemizde 2016 yılında iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam maliyetinin ise yılda 80 milyar TL olduğu tahmin edilmektedir. Bu dünya ortalamasının çok üstünde bir rakamdır² (Milliyet, 2017). Türkiye'de her 6 dakikada bir iş kazası yaşanmaktadır. İş kazalarının büyük çoğunluğu inşaat sektöründe gerçekleşmektedir.³ İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin resmi kayıtlardan toplanan verilere göre, 2017 yılında en az 2006 işçinin iş kazalarında yaşamını yitirdiği ve son 15 yılda iş kazalarında ölen işçi sayısının ise 20.500'e ulaştığı tespit edilmiştir (Duran, 2018). Uzmanların değerlendirmelerine göre, yasal düzenlemelere rağmen iş kazalarının artmasının nedeni, yasaları uygulayan ve insan kaynağını yöneten işverenler ile yöneticilerin bilgilerinin yeterli olmaması, "İşçi Sağlığı ve Güvenliği (İSG)" risklerinin önemsenmemesi, çalışanların bilgilendirilmemesi, gözetilmemesi ve uyarılmamasıdır (Siyaset Dergisi, 2018).

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 2012 yılında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun amacı; işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemek olarak belirtilmiştir (İSG Kanunu, 2012).

İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG), iş kazası ve meslek hastalıklarının neden oldukları kayıpları en aza indirmek amacıyla, sistemli ve bilimsel araştırmalara dayalı güvenlik önlemlerinin saptanması ve uygulamasına yönelik çalışmaların bütünüdür (Onur ve diğ., 2015; 19). İş güvenliği çalışmaları, temelde riskler ortaya çıkmadan önce önlenmesi çalışmalarıdır (Yılmaz, 2018). Hedefleri arasında; sıfır risk, sıfır iş kazası, sıfır meslek hastalığı ve tam güvenli bir iş ortamı olmalıdır. Kazalar günlük hayatın çeşitli yerlerinde görülebilir. İş kazaları, spor kazaları, ev kazaları, trafik kazaları sıkça görülüp duyulan kaza türlerindedir. Hepsindeki ortak özellik, beklenilmemeleri, umulmamaları ve planlanmamış olmalarıdır.

İş kazalarının 4 temel nedeni vardır ve "4M" olarak bilinir. Bunlar; man (insan), machine (makine), media (ortam, çevre) ve management (yönetim) olarak sıralanmaktadır. Heinrich'in yaklaşımına göre iş kazalarının %88'ini tehlikeli hareket, %10'unu tehlikeli durum (Üngüren ve diğ., 2017, 24) ve %2'sini ise sebebi kaçınılmaz ve bilinmeyen nedenler oluşturmaktadır. İş kazalarının **%50'sinin kolaylıkla ve %48'inin ise sistemli** çalışmak suretiyle yani genel olarak **iş kazalarının %98'inin**; gerekli tedbirler alındığı takdirde meslek hastalıkları da %100 önlenir (Demir, 2017; Yılmaz, 2014; 42). Literatürde farklı yaklaşımlara da vardır. İş

kazalarının %20 düzeyinde uygun olmayan üretim araçları ve çevre koşullarından, %80 kişisel (beşeri) faktörlerden kaynaklandığını, İngiltere'de bulunan Sağlık ve Güvenlik İdaresi'ne (Health and Safety Executive - HSE) göre iş kazalarının %90'ının insan-odaklı hatalardan kaynaklandığı ve ilave olarak kazaların %70'inin de belirli önlemlerin alınmasıyla önlenilebileceğini belirtilmektedir (Üngüren ve diğ., 2017, 24). Literatürde bu açıklamalara eleştirel yaklaşımlar da yapılmaktadır. 1930'larda Heinrich tarafından literatüre kazandırılan **Domino Yaklaşımı** kazaların %88'ini insanların güvenli olmayan davranışlarına (güvensiz hareket), %10'unu güvenli olmayan eylemlere (güvensiz koşullar) bağlarken; geriye kalan %2'sinin ise "Allah'ın işi/takdiri" "Acts of God" olduğunu varsaymaktadır. Böylelikle %2'sinin nedeni açıklanamayan iş kazalarının önlenilebilirliğini tartışmak da mümkün olamamaktadır. "Tahmin edilemezlik", "beklenmeyen olay", "kader" ve "takdir-i ilahi" mutlaka insanın müdahale edemeyeceği bir alan olduğu varsayıldığında çok güzel bir kaçış noktası oluşturmaktadır (Gürcanlı, 2015; 21-22; Gürcanlı, 2018).

İş sağlığı ve güvenliği alanında son dönemde yapılan birçok çalışmada, iş güvenliği kültürünün önemine işaret edilmiştir. Bu alanda yapılacak yasal düzenlemeler, denetim faaliyetleri, eğitimler ve diğer aktiviteler ile elde edilecek iyileşmeler, ancak bir güvenlik kültürü içerisinde kalıcı hale gelebileceğinden, iş güvenliği kültürü araştırmalarının önemi artmaktadır. Bir işyerinin iş güvenliği kültürü, sadece o işyerine ait olmakla birlikte, işyerinin içerisinde yer aldığı sektörün, bölgenin ve toplumun kültürlerinden bağımsız düşünülemez. Çünkü iş güvenliği kültürü, gözlemlenebilen davranış, dil, semboller ile birlikte, gözlemlenemeyen tutumlar, varsayımlar, dünya görüşü ve inançlar gibi öğeler de içerir. Bu öğelerin önemli bir kısmı, çalışanın içerisinde sosyalleştiği toplumsal yapı içerisinde kazanılır ve yerleşir (Erkan ve diğ., 2016; 50).

Önlem almama veya alınması gereken önlemlerin esnetilmesinde işletmenin içinde bulunduğu rekabet koşulları, üretim ve zaman baskısı, iş güvenliği önlemlerinin neden olduğu maliyetler bahane olmakta, "kaderci yaklaşım" bilimsel yaklaşımın önüne geçebilmektedir (Yılmaz, 2014; 41). Bunun en trajik örneği Soma faciasıdır. 2014 yılında 301 madencinin ölümüne sebep olan Soma faciası kaderciliğin katastrofik sonuçlarla ciddi iş kazalarına nasıl yol açabileceğinin güçlü bir göstergesi olmuştur (Üngüren ve diğ., 2017, 25-26). Kaza temel olarak uygun önlemlerin alınmamasından kaynaklanmış ve kadercilik bunun ardındaki nedenlerden biri olarak gündemde kalmıştır (Yılmaz, 2014; 41-42). Bu nedenle, kadercilik inançlarının iş kazaları üzerinde dolaylı ve anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir. Kadercilik yaklaşımlarıyla iş kazalarını önleme gücünün bulunmadığına inanılmaktadır. Bu kadercilik yaklaşım, olayları kader ve diğer güçlere bağlayan bir dış denetim odağı yaklaşımıdır. Bu nedenle, bu kişisel özellik de ciddi organizasyonel sonuçlara neden olabilmektedir. Geçmiş araştırmalar, kaderciliğin iş tatmini üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu da göstermektedir. Verimliliği, çalışan performansını, müşteri memnuniyetini ve sadakati arttırmak, çalışanların katılımını azaltmak ve örgütsel bağlılığı ve örgütsel vatandaşlığı sürdürmek için iş tatmini ve örgütsel güven şarttır (Üngüren ve diğ., 2017, 26).

² Bu ifade Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Samsun'da düzenlenen "Güvenli İnşaat Sempozyumu"nda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Mahzar Yıldırımhan'ın konuşmasından alınmıştır (Milliyet, 2017).

³ Bu ifade Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Samsun'da düzenlenen "Güvenli İnşaat Sempozyumu"nda konuşan Samsun Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Salih Zeki Murzioğlu'na aittir (Milliyet, 2017).

Bu çalışmada daha önce “iş sağlığı ve güvenliği kültürü” ile “iş kazası-kader/cilik” temalı yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca iş kazalarının ya da cinayetlerinin azaltılmasına yönelik yanlış algılanılan, inanılan ve/ya bilin/il/en geleneksel ve teolojik yaklaşımların olması gereken bilimsel zemine oturtulmasına çalışılmıştır. Yine çalışmada, ne olduğu pek bilinmeden en çok örselenen kader inancı teolojik açıdan irdelenmiş ve bu inancı tamamlayıcı kılan **tedbir, kader (takdir), kadercilik, kaza ve tevekkül** gibi tamamlayıcı kavramlarla olan ilişkisi tanımlanmıştır. Ek olarak kader inancı konusundaki farklı görüş ve inançların kazalara karşı önlem alınması konusunda ne tür davranışlar geliştirilmesini önerdiği hususlara da yer verilmiştir. Bu sayede çalışanların inançlarını da dikkate alarak iş sağlığı ve güvenliği kültürü oluşturulmasına katkıda bulunulmuştur.

2. Konunun Kavramsal⁴ Açından İncelenmesi

Yüzyıllardır insanlarımızın üzerinde ciddi ve büyük bir kültürel emperyalizm uygulanmıştır. Bu süreç sonucunda kavramlarımızın da içi boşaltılmıştır ve boşaltılmaktadır. Halbuki kelimeler ve kavramlar bizim varlık sebebizdir (Er, 2014). Çünkü onlar; zihnimizin gönyeleri, pergelleri, teleskopları ve mikroskoplarıdır (Fazlıoğlu, 2013). Ondan dolayı kelime ve kavramları gerçek anlamlarına kavuşturmamız gerekir.

Akıllık ve İdrak: Akıl ve bilinç sahibi insan dışındaki varlıklar Allah'ın iradesine aykırı bir fiilde bulunmazken, insan sahip olduğu iradesini Allah'ın iradesine değilse bile muradına aykırı yönde kullanabilir. Bu da insanın sınavıdır. **Akıl**, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden, faydalıyı zararlıdan, hayrı şerden ayırma kudretidir. **İdrak** ise, iyiyi kötüye, güzeli çirkine, faydalıyı zararlıya, hayrı şerre tercih etme kabiliyetidir. Ayrıca bu tanıma ek olarak bazı düşünürlerin ifadesiyle "*İnsan; seçme, değiştirme ve terkip etme yeteneğine sahiptir.*"⁵, "*İnsan, öleceğini bilen tek canlıdır.*" ve "*İnsan nimete eğilmeyen, nimeti ağzına getiren bir varlıktır.*"⁶

İSG Kültürü: Sağlıklı olma ve sağlıklı çalışma hakkı en tabii insan hakkıdır. Ancak iş kazaları ve meslek hastalıklarıyla çalışanların bu hakkının adeta gasp edilerek elinden alındığı da bir gerçektir. Bir işyerinde ya da kurumda iş sağlığı ve güvenliği kültürü sadece o işyerine ya da kuruma ait değildir. Aynı zamanda işyerinin/kurumun içerisinde bulunduğu sektörün, kurulu olduğu bölgenin ve içerisinde bulunduğu toplumun kültürüne de bağlıdır. Çünkü iş sağlığı ve güvenliği kültürü, gözlemlenebilen davranış, dil ve sembollerle birlikte, gözlemlenemeyen tutum, varsayım, dünya görüşü ve inançlar gibi unsurları da içermektedir (Erkan ve diğ., 2016; 50).

Emek: Bir işin yapılması için harcanan beden veya kafa gücüdür (Kubbealtı Lügati, 2018/a). İnsanların veya iş görenlerin bir işte ortaya koydukları bedensel ve düşünsel (zihinsel) çabalara emek veya işgücü adı verilir. Emek, üretim faktörleri arasında önemli bir yere sahiptir. Zira insan faktörü olmadan, diğer üretim faktörlerinin kendi başına üretimde bulunmaları düşünülemez (Anonim, 2018).

İnanç ve Kanaat: İş güvenliğinde en zor konulardan biri de çalışanlardaki yanlış inanç ve kanaatlerdir. Bu inançlar, açık

olarak ifade edilmese de çalışanların iş görme ya da tutma alışkanlıklarına yansımaktadır. Özellikle iş kazalarının kaçınılmaz olaylar olduğu, kaderde yazılmışsa hiçbir önlem iş kazasını engelleyemeyeceği, dolayısıyla kazalara karşı önlem alınmasına yönelik çabaların gereksiz olduğu gibi inançlar, çok sayıda insan/çalışan tarafından paylaşılmaktadır (Erkan ve diğ., 2016; 50).

Tehlike ve Risk: Mal, can ve çevre için potansiyel bir tehlike oluşturan malzeme, durum veya aktivitenin karakteristiği "**tehlike**" olarak tanımlanabilir (Onur ve diğ., 2015; 21). Tehlike, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda ise "*İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli*" (İSG Kanunu, 2012) olarak tanımlanmaktadır.

"**Risk**", tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimalidir (İSG Kanunu, 2012). **Risk değerlendirme** ise işyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar bütününe denir (İSG Kanunu, 2012). Bu tanım dikkate alındığında iş kazalarının hem can hem de mal kaybı açısından yüksek düzeyi bizlere risk değerlendirilmesinin yeterince titizlikle yapılmadığını, yapılmışsa bile gereklerinin yeterince uygulamaya taşınmadığını göstermektedir.

Tehlikeli Hareketler: Emniyetsiz çalışma (vaziyet alma), gereksiz şekilde hızlı çalışma, emniyet donanımını kullanılmama, hele getirme, alet ve makineleri tehlikeli şekilde kullanma, emniyetsiz taşıma, yükleme, istifleme yapma, tehlikeli yerlerde çalışma, şaşırma, kızgınlık, üzgün, telaş, şakalaşma ve kişisel koruyucu donanımları (KKD) kullanmama gibi hususlardır.

Tehlikeli Durumlar: Uygun olmayan KKD, koruyucusuz çalışma, kusurlu alet, makine, teçhizat kullanma, emniyetsiz yapılmış alet-makineler, yetersiz ve bakımsız bina, alet ve makine, yetersiz ve/veya fazla aydınlatma, yetersiz havalandırma ve emniyetsiz yöntem-şartlar gibi hususlar tehlikeli durumlardan sayılabilir.

Ramak Kala: Ramak kala olay; iş yerinde meydana gelen, çalışan, iş yeri ya da ekipmanını zarara uğratma potansiyeli olduğu halde zarara uğratmayan olaydır. Günlük hayatta "**Az kalsın**" veya "**Kıl payı**" diye anlatmaya başladığımız olaylar olarak da tanımlayabiliriz. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu gereğince; her türlü ramak kala olayların kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu tip olayların kayıt altına alınarak raporlanması iş kazalarını önlemek için hayati önem taşımaktadır. Çünkü "ramak kala" olaylarının bildirilmesi, ileride yaşanabilecek iş kazalarının tespit edilmesi ve önlenmesi için büyük önem taşıdığı yapılan bilimsel çalışmalar ile kanıtlanmıştır (Yasar Ün., 2018).

İş Kazası: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından iş kazası "*planlanmamış ve beklenmeyen bir olay sonucunda sakatlanmaya ve zarara neden olan durumdur*" şeklinde tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise iş kazasını; "*önceden planlanmamış, çoğu zaman kişisel yaralanmalara, makine, araç ve gereçlerin zarara uğramasına, üretimin bir süre durmasına yol açan bir olay*" olarak tanımlamıştır. İş

⁴ Temel kavramları tespit etmek gerekir. Çünkü, sosyal bilimcilerin nesnelere, kavramlardır. Kavram, ilgili olduğu nesneyi imler (Fazlıoğlu, 2013).

⁵ Sadettin Ökten

⁶ İsmet Özel

Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda ise; işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen özre uğratan olaylara **iş kazası** denir (İSG Kanunu, 2012).

İş Cinayeti: Kadercilik, tedbirsizlik, ihmal, kusur ve kasıt gibi gerekçelerle tanımlanan iş kazaları aslında iş kazası değil iş cinayetidir.

Kader ve Kaza: Türkçe'deki takdir, miktar ve kader kelimeleri aynı köktendir. Kelimenin kök anlamında; gücü yetme, planlama, ölçü ile yapma, şeklini ve niteliğini belirleme gibi manalar vardır (Yavuz, 2001). Allah'ın, olacakların hepsini, önceden bilip takdir etmesine (ölçüp, biçip belirli kılmasına) denir. Bu, Allah'ın ilim sıfatının sonucudur. **Kaza** ise Allah'ın takdir ettiği şeylerin zamanı gelince, Onun tarafından yaratılıp ortaya çıkmasına denir. Bu yaygın kabulün aksine Kuran-ı Kerim'deki bazı ayetlerde, **kader** kelimesinin yerine **kaza** kelimesi de kullanılmıştır. Bu durumda **kaza**; Allah'ın ezelde bütün eşyanın gelecekte ne şekilde olacağını bilmesi, **kader** ise bu eşyanın Allah'ın ezeldeki eşya ile ilgili ilmine uygun olarak icat edilmesidir (Akbulut, 1987; 139). Dolayısıyla kaza önceden bir şeyin olmasını takdir etmek ve kader ise takdir edilenin vuku bulması demektir.

Allah'ın her şeyi bildiğine, her şeye gücü yettiğine, olmuş olacak her şeyi bir sebebe bağlı olarak en ince detaylarına kadar ve miktarınca takdir ettiğine inanmak demek, kadere de inanmak demektir. Yani kader Allah'ın ilim ve kudret sıfatlarının sonucudur (Beşer, 2015).

Kader İnancı: Kader inancı konusunda, dinlerin, mezheplerin ve diğer inanç sistemlerinin farklı görüşleri olabildiği gibi, aynı grup içerisinde de farklı yaklaşımlar olabilmektedir. Bu görüş farklılıkları pek tabii olarak davranışlara yansımakta ve kazalara karşı önlem alma konusunda da farklı davranışların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Çalışanların inançlarını gözetmeden inşa edilecek iş güvenliği kültürü ile çalışanların inançları arasında çatışmalar yaşanması kuvvetle muhtemeldir. Bu durum bazı disiplin uygulamaları ile baskı altında tutulsa bile, farklı inançlar çalışanlar arasında var olmaya devam edecek ve kritik anlarda/durumlarda davranışlara da yansiyacaktır (Erkan ve Erkan, 2016).

İnsanların dünya hayatında yaşadıkları pek çok zorluk ve olumsuzluktan kaderi sorumlu tutma kolaycılığına yönelmesinin temel sebebi, eksik bilgidir. Allah'ı hakıyla takdir edememektir. Tarihte böyle yanlış inanışların epeyce kök salmış, yerleşmiş ve savunulmuş olmasıdır. İnsandaki işin kolayına kaçma mizacıdır (Beşer, 2015/b).

Kader anlayışındaki yanlışlar, Müslümanları tedbirsiz ve tembel hale getirmektedir. Dolayısıyla bu yanlış inançlardan kaynaklanan olumsuzlukları, bizzat insanların kendilerinin hazırladığı gerçeğidir. Bu gerçeğe bakarak kendimizi sorgulayabilir ve bu hatalara bir kez daha düşmemenin yollarını arayabiliriz. O halde bilmediğimiz bundan sonraki kaderimizin ikbale dönüşmesi için daha çok çabalamalıyız ve aynı hataları tekrar yapmamalıyız (Beşer, 2015/b).

Kader konusunda itikadî mezheplerin görüşlerini de kısaca şu şekilde özetleyebiliriz. **Cebriye**, *İnsanın hiçbir seçme ve özgür iradesi yoktur*. İnsan rüzgârın önündeki bir yaprak gibidir. Günah ve iyi işlerde bile onun müdahalesi ve karar vermesi yoktur. **Kaderiye**, *kaderi inkâr etmiş, bütün iş ve düşünce bizim elimizdedir demiştir*. İnsanların kaderiye ile cebriyeyi karıştırmasının nedeni isimlerinden kaynaklanmaktadır. Halbuki kadercilik cebriyenin savunduğu görüştür. **Mutezile**⁷, *ise kaderi inkar etmemiş fakat her şeyi insanın eline vermiş yaratmayı da insana vermiştir*. Mutezileye göre insan irade ve güç sahibidir, kendi fiillerinin yaratıcısıdır. Onlara göre insan, kendi fiillerini yaratırsa ancak hür ve sorumlu olur. Ceza ve mükâfat ancak böyle tahakkuk eder. **Şia** *ise akaid konularında genelde mutezilidir* (Er, 2014).

Ehli Sünnetin Kader Görüşü: Ehli Sünnete⁸ göre insan, belli ölçülere göre hareket eden hür bir varlıktır. O, işlerini kendi irade ve ihtiyariyle/tercihiyle yapar. Zorunlu fiiller dışında kendi isteğine bağlı olarak yaptığı işlerin emir olanlarından mükâfat, yasak olanlarından ceza görecektir. İnsan bunları seçme ve yapmada serbesttir yani mesele tercih meselesidir. *Tercihlerimiz bizim yolumuzu, kaderimizi oluşturur*. Buradaki hassas/ince çizgi; *tercih-yaratma-bilme ve irade* kavramlarında gizlidir (Er, 2014).

Ülkemizdeki Kader Anlayışı: Ülkemizdeki kader anlayışı maalesef ehli sünnet kader anlayışı değildir. Ülkemizdeki yaygın kader anlayışı Cebriyeciliktir. Cebriye anlayışı, kadercidir. Cüzi iradeyi inkar eder. Ehli sünnet ise özgür iradeyi ve dolayısıyla kulun sorumluluğunu kabul eder. Yanlış kader anlayışı, her açıdan ülke olarak gelişmemizin önündeki en büyük potansiyel sorunlardan biridir. Ondan dolayı doğru inancın anlatılmasına ve yaşanmasına azami gayret gösterilmelidir. Özetle, kader çaresizlik değildir.

Kadercilik: Kader yaratıcının ezeli bilgisiyle her şeyi bilmesidir. Kadercilik ise insanın iradesini yok saymadır. Halbuki insana cüzi irade, seçme ve tercih etme hakkı verilmiştir. İnsana özgür irade verilmiş ve bu konuda Allah zorlayıcı davranmamıştır. Kendi dinini bile yayan Peygambere insanları zorlamamasını tavsiye etmiştir. Sonuçta bizim imtihanımız tercihlerimizle alakalıdır (Er, 2014).

Tevekkül: Hedefe ulaşmak için gerekli olan her türlü maddi ve manevi sebeplerin, yani tedbirlerin hepsine başvurduktan sonra, Allah'a dayanıp güvenmektir (Anonim, 2018). Başka bir ifadeyle tevekkül, bütün sebeplerin ve tedbirlerin üzerinde nihaî belirleyici irade ve gücün Allah'a ait olduğu yönündeki şuur ve inanca sahip olma demektir (Çağrı, 2012; 1).

Tedbir: Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, başvuru çâre, önlemdir. Ya da üzerinde tasarruf etme, idâre etme, yönetme. "*Tedbir almak*" ise bir işi önlemek veya yapılmasını sağlamak için gereken hazırlıkları yapmak, gerekli çârelere başvurmaktır (Kubbealtı Lügati, 2018/b).

⁷ Kul kendi fiillerini kendi yaratmış olsa o zaman Allah'tan başka da yaratıcılar olmuş olur. Oysa ayette açıkça söylendiği gibi, "Allah her şeyin yaratıcısıdır". Kulun iradesi Allah'ın iradesinden tamamen bağımsız olsa bu da, "Allah dilemeden siz dileyemezsiniz" ayetine aykırı olur (Beşer, 2014/b).

⁸ Ehli-sünnet bir mezhep değildir. İslam'ın Hz. Peygamber ve onun öğrencileri olan sahabe tarafından anlaşılıp, yaşanılan halidir (Beşer, 2014/a). Kaderiye ve cebriyenin ortasında Ehl-i Sünnet dediğimiz İslam'ın ana damarı vardır ve Müslümanların %90'ını oluşturan da bu damardır (Beşer, 2014/c).

Takdir: Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezeli karar, alın yazısı, kader (Kubbealtı Lügati, 2018/c)

Sorumluluk: İslam'da esas olan sorumluluktur. İnsan yaptıklarını kendi özgür iradesiyle seçip yapamıyorsa onu sorumlu tutmakta abes olur (Beşer, 2014/b). İnsan hatası ile meydana gelecek her yarala/n/ma ve ölümdede, mesuliyet vardır.

Alın Yazısı: Alın yazısı, Kubbealtı lüğatinde "Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler, kader, yazgı, takdir" olarak tanımlanmıştır. Alın yazısı sözü Araplarda yoktur fakat bizde vardır. Kuran'da buna delalet eden, "Biz insanı alından yakalarız" denilmektedir. Bunun alın yazısı ve kaderle ne kadar alakası var bil/e/miyoruz tabii (Beşer, 2014/c).

3. Toplumsal, Teolojik ve Bilimsel Açından "Kader, Kaza, Emek ve İş Kazaları"

Allah'ın olmuş ve olacak her şeyi bilmesi kaderdir. Kaza ise Allah'ın ezelde bildiği olayın zamanı gelince yaşanmasıdır. Allah'ın bilmesi bunu zorlamamaktadır. Burada ihmaller vardır, insanların sebepleri vardır. Allah insanları cüzi iradeleri çerçevesinde serbest bırakmıştır. İnsanlar yanlış seçim yaparsa ya da yapmışlarsa, Allah onları hesaba çeker (Beşer, 2014/c).

Bir küçük elma çekirdeği düşünün. Onun içinde kocaman bir ağacın fihristi vardır. O çekirdek elma ağacı oluyor, onun meyveleri olacak, o meyvelerin de çekirdekleri var. Bir çekirdeği kodlayan Allah'ın, hayatın sonuna kadar olacakları bilmesi de tabiidir (Beşer, 2014/c).

"Bize bir şey olmaz", "Veren de Allah, alan da Allah", "Yapacak bir şey yok. Bu kaza olacaktı", "40 yıldır bu işi yapıyorum bir şey olmadı" gibi ifadeler İSG kapsamında her kademedeki insanlar tarafından söylenebilmektedir. Adeta bu yaklaşımı doğrularcasına Soma faciası ile ilgili olarak Batılı ülkelerde 100 yıl önceki üretim olanaklarında meydana gelen kazalardan örnekler vermek hem teolojik hem de günümüzdeki teknolojik gelişmeler ışığında isabetli bir yaklaşım değildir (Yılmaz, 2014; 42). Bu bağlamda toplumu kaderciliğe hazırlayan günlük dilimizde yer etmiş yanlış anlaşılabilir ve kullanılan ifadeler ve sözler vardır. Bunlara birkaç tane örnek verecek olursak;

- Allah vermedikten sonra, sen ne kadar çalışırsan çalış.
- Veren de Allah, alan da Allah.
- Çok sözde yalan, çok parada haram olmadan olmaz.
- Çalışmayla zengin olunmaz. Allah "Yürü ya kulum demeli".
- Allah, ilmi isteyene zenginliği dilediğine verir (Macit, 2016; 84).
- Allah böyle takdir etti (Erkan ve Erkan, 2016).

Hatta hiçbir inancı olmayan dini inançları ve öğretileri reddeden kesimlerde bile kadercilik inancının (kadercilik yaklaşımının) izlerine rastlamak mümkündür. Örneğin;

- Yok artık. Bu kadar tesadüf ol/a/maz.
- İnsana kaderden başka yol yok dedirten olaylar.
- Şans eseri bulunan icatlar.
- Mucize kurtuluşlar.
- Şansa inanırım.
- Kumarda kaybeden, aşta kazanır.
- Bizde talih olsa...
- Yapacak bir şey yok. Bu kaza olacaktı (Erkan ve Erkan, 2016).

Pew Araştırma Merkezi tarafından tüm dünyada toplanan verilere göre "**Başarı benim elimde olmayan sebeplere bağlıdır**" cümlesine katılanların oranı ülkemizde %75 düzeyindedir. Gelişmiş ülkelerde insanlar başarıyı çok çalışma ve eğitimle açıklarken bizim de aralarında olduğumuz gelişmekte olan ülkelerde başarı, şans ve kimi tanıdığımızla açıklanmaktadır (Şirin, 2018).

Ayrıca çok çalışmayı tanımlamak üzere "**gavur gibi çalışmak**" şeklinde bir ifade kullanılmaktadır. Bu ifadeye göre çok çalışmak, çalışkan olmak kafirin/gavurun⁹ ayırıcı bir özelliğidir. Halbuki "**Müslüman insan çalışkandır**" (Macit, 2016; 84).

Bir başka örnekte makine koruyucusu çıkarılmış bir tezgahta, tezgahtan fırlayan bir parçanın operatöre zarar vermesini, kurallara uymamakla değil; sadece "**Allah'ın takdiri**" ile açıklamak kadercilik yaklaşımına verilecek örneklerdendir (Erkan ve Erkan, 2016).

Bazı yazarlar/siyasiler 2014 yılındaki 301 madencinin ölümüyle neticelenen Soma maden kazasına "**işin fitratı**"¹⁰, bazıları da "**bu tür maden kazaları kader değildir, önlenebilir**" dedi¹¹. Her iki ifadenin de irdelenmesi gerekir. Soma kazasında aşırı ihmaller söz konusu olduğundan bu olay işin fitratı olarak değerlendirilemez. İSG kültüründeki gelenekçi yaklaşıma göre iş kazaları %98 düzeyinde önlenebilir. Gelelim "**maden kazaları kader değildir, önlenebilir**" ifadesine. Bu ifadenin birinci kısmı yanlış, ikinci kısmı doğrudur. "**Maden kazaları kadedir**" Ancak insan, kurum ve yetkililerin tedbirsizliklerinden ve görevlerinin gereklerini yapmamasından doğan neticenin suçlusu **kader** değildir. Bu **kazada** kaderin bir suçu yoktur. Asıl suçlu olanlar, kazaya sebep olanların suçunu kadere yüklemeleridir.

Çalışma, emek ve kazaların karşılığını dışsal şartlara havale etmekte kadercilik bir nitelik arz etmektedir. Tüm bu örneklerden hareketle böyle bir Allah tasavvuru; bizleri, Allah'ın ahlakiliği ve adaleti sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır (Macit, 2016; 84). Mehmet Akif'te:

Bugün yatıp duruyorsun ayaklar altında?

"Kadermiş!" öyle mi?

Hâşâ bu söz değil doğru;

Belanı istedin Allah da verdi... Doğrusu bu.

Talep nasılsa, tabii, netice öyle çıkar,

Meşiiyetin sana zulmetmek ihtimali mi var?¹² (Güler, 2013).

⁹ **Gavur**, dinsiz insanı tanımlayan kavramın halk dilindeki karşılığıdır (Macit, 2016; 84).

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=CL79HemDnCU>
<https://www.youtube.com/watch?v=7wkEQGeqVhs&t=210s>

¹¹ Maden faciası olur, bir kısım insan "**bu kader değildir**" diye bağırır. Deprem olur, buna kader diyemezsiniz derler. Adamın evi yanar, bunu nasıl kader görürsünüz diye feryat eder (Beşer, 2014/b).

¹² Meşiiyet (meşfet): Allah'ın dilemesi (ilâhî irâde) demektir. Bu şiir Safahat (Fâtihi Kürsüsünde), s.229'da yer almaktadır (Güler, 2013).

Oysa Allah kullarına asla zulmetmez¹³ ve en kamil müminler, güzel ahlak sahipleridir.¹⁴

3.1. Ayet ve Hadisler Bağlamında “Emek ve Kader”

Her alanda olduğu gibi iş güvenliğini ilgilendiren hususlarda bütün tedbirleri almak, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmamak ve peşinden sonucu Allah'a bırakarak hareket etmek yani tevekkül esastır. **Kuran'da kader konusu** aşağıdaki şekilde incelenmiştir:

- Ey inananlar! Tehlikelere karşı tedbirinizi alın...¹⁵ (Nisa, 4/71).
- İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder ve çabasının karşılığı ileride mutlaka görülecektir. Sonra kendisine karşılığı tastamam verilecektir. (Necm, 53/39-41)
- İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır. (Necm, 39)
- Kim zerre kadar hayır işlemişse onun karşılığını görecektir. Her kim de zerre kadar şer işlemişse onun karşılığını görecektir. (Zilzal Sûresi, 7-8)
- Biz, her insanın işlediklerini/yaptıklarını kendi boynuna doladık, kıyamet gününde onun için açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız.¹⁶ (İsra, 13)

Bu ayetlere bakıldığı zaman, aslında Kuran-ı Kerim'in birçok ayetinde geçen kader kelimesi ve bu kelimeden türetilen kelimelerin esasını, **"bir ölçü dahilinde tayin etmek, her şeyi bir ölçü ve nizam göre tanzim"** etmek anlamlarına gelmektedir. Kader kelimesinin geçtiği ayetlerin hiçbirinde, insanın sorumlu olduğu fiillerinin, alın yazısı manasında, ortaya çıkmasından önce takdir edildiği anlamını taşımamaktadır (Akbulut, 1987; s.140). Bununla birlikte halk arasındaki kader anlayışı ise bunun tam tersi olup, insanın fiillerinin de önceden belirlendiği yönündedir.

Hadis-i Şeriflerde aşağıdaki şekilde karşılık bulmuştur:

- Hz. Peygamber, evinin damında tedbir almaksızın -mesela uykuda iken yuvarlanıp aşağı düşmesini engelleyecek bir korkuluk edinmeden- uyuyandan Allah'ın korunmasının (zimmet) kalkacağını bildirmiştir.¹⁷
- Kadere iman eden, kederden emin olur.
- Allah, sizden birinizin yaptığı işi tam ve sağlam olarak yapmasından hoşnut olur.
- Hiç kimse kendi el emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir yiyecek yemiş olamaz.
- Dürüst tüccar, peygamberler, sıddıklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir.¹⁸
- Hz. Peygamber, işçilere ücretlerini ödemeyip sömürenlerin kıyamet gününde Allah'ı karşılıklarına alacaklarını haber vermiştir.¹⁹
- İşçinin ücretini, alınının teri kurumadan ödeyiniz.
- Allah'ım! Tembellikten ve âcizlikten sana sığınırım.
- İş, ehil olmayana verildiğinde kıyameti bekle.

- İşçinin ücretini vermeyenin ahirette hasmı benim.
- Ücretini almadan acele işi terk edip giden bir işçinin yıllar sonra geldiğinde ücretini istediğinde işveren işçisine koyun sürüstünü, deve ve sığır sürülerini göstermiş: *"Bunlar senin, ben senin ücretini bunlara yatırdım ve bu kadar arttı, al malını götür"* demiş²⁰, o da mallarını almış gitmiş (Topbaş, 2018).

3.2. Özlü Sözlerde/İfadelerde “Kader ve Emek”

- Kader hayatımızın önceden çizilmiş olması demek değildir. Bu sebepten **"ne yapalım, kaderimiz böyle"** deyip boyun bükme cehalet göstergesidir. Kader yolun tamamını değil, sadece yol ayrımlarını verir. Güzergah bellidir ama tüm dönemeç ve sapaklar yolcuya aittir. Öyleyse ne hayatının hakimisin ne de hayat karşısında çaresizsin (Şems-i Tebrizi).
- Elini açık tut, kapını açık tut, gönlünü açık tut ve unutma ki: Alın teri mukaddesdir (Âhilerin Sözü).
- Kader konuşunca, insan susar (Beydeba).
- Hakk'ın karşısına çıkardığı değişimlere direnmek yerine, teslim ol. Bırak hayat sana rağmen değil, seninle beraber aksın. "Düzenim bozulur, hayatımın altı üstüne gelir" diye endişe etme. Nereden biliyorsun hayatın altının üstünden daha iyi olmayacağını? (Şems-i Tebrizi).
- Ne istediğinizi bilerek istemeye devam ettiğiniz sürece, kaderinizde size vermeye devam edecektir (M. Bozdağ).
- Dil bekası, Hak fenası istedi mülk-ü tenim, Bir devasız derde düştüm, ah ki Lokman bi-haber." (Niyazi-i Mısri): Gönlüm, ölümsüz olmamı, Allah ise ölmemi istiyor. Öyle devasız bir derde düştüm ki, Hz. Lokman bile ona derman bulamaz.
- Tanrı takdîrine hayran kaldılar (Süleyman Çelebi)²¹.
- Takdir böyle imiş biz ne diyelim (Pir Sultan Abdal)²⁰.
- Cümle takdîrindir her iş, yazılan başa gelir (Âşık Ömer)²⁰.
- İnançlarımızdan eylemlerimiz doğar, eylemlerimizden alışkanlıklarımız meydana gelir, alışkanlıklarımızdan, karakterimiz oluşur ve karakterimiz üzerinde de kaderimizi bina ederiz (Henry Hancock).
- Hayat yolculuğuna hazırlanırken ilk hazırlanacak malzeme, kafi miktarda kadere rızadır (Arthur Schopenhauer).
- Kaderiniz, karar anlarınızda biçimlenir (Anthony Robbins).
- İnsanlar, kendi çılgın ihtiraslarının neticelerini kadere yüklerler (Walter Scott).
- Kendi planımızı yapıyorduk, ama kaderinde planı olduğunu unutmuştuk (Dostoyevski).
- Kaza ve kader; düşenleri kaldırmak, eğilenleri doğrultmak için bin bir vasıtaya sahiptir (Goethe).
- Her zaman yapılan yanlış nedir, bilir misin? Yaşamın değişmez olduğunu sanmak, trenin ray değiştirmeden

¹³ "Kim makbul ve güzel işler yaparsa kendi lehine, kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına asla zulmetmez." (Fussilet, 41/46)

¹⁴ "Mü'minler arasında imanca en kamil olanı, ahlakça en güzel olanıdır. En hayırlınız da ailesine hayırlı olandır." [Râvi: Ebu Hüreyre, Tirmizi, Rada 11, (1162); Ebu Davud, Sünnet 16, (4682)]

¹⁵ Kuranı Kerim açık bir şekilde risk ve tehlikelere karşı tedbirlerin alınması gerektiğini genel bir ilke olarak savaş örneğinde anlatmıştır (Köse, 2016; 15).

¹⁶ Bazı meallerde **"Biz her insanın kaderini, kendi çabasına bağlı kıldık."** şeklinde de ifade edilmiştir.

¹⁷ Ebu Davud, Edeb 104, Tirmizi, Edeb 72 (Köse, 2016; 15).

¹⁸ Tirmizi, Buyu', 4.

¹⁹ Buhari, İcare, 10.

²⁰ Buhari - Buhari, K. el-İcare 12.

²¹ Kubbealtı Lügati, 2018/c.

sonsuz kadar gideceğini düşünmektir. Oysa kaderin hayal gücü bizinkinden daha renklidir (Susanna Tamaro).

3.3. İSG Tedbirlerine Yönelik Söylenmiş “Doğru Söz ve İfadeler”

- Kazanın büyüğü, ihmalin küçüğü ile başlar.
- Kaza temenni ederek değil, tedbir alarak önlenir.
- Görünmez kaza dediğin, senin görmediğindir.
- Risk alma, önlem al.
- Kestirme iş, hayatı kısaltır.
- İş güvenliği, yaşam için bir araçtır.
- İşine saygılı olan insan, kendisine saygılı olan insandır.
- En iyi yol, güvenli olandır.
- Hiçbir iş, güvensiz yapılacak kadar acil ve önemli değildir.
- Yarınlar, bugün güvenli çalışmamızın ödülüdür.²²

4. İş ve Çalışma Hayatında Ahlak İlkeleri

İş ve çalışma hayatında dikkat edilmesi gereken **ahlak ilkelerini** özet olarak şöyle ifade etmek mümkündür:

- Helal ve haramı gözetmek.
- Hak ve adalet ilkelerine uygun davranmak.
- Vergisini ödemek.
- Kazancının zekâtını vermek, infakta bulunmak.
- Doğru ve dürüst çalışmak.
- Sözünde durmak.
- Güvenilir olmak.
- Borcunu zamanında ödemek.
- Kimseyi aldatmamak, bozuk mal vermemek.
- Yaptığı işi sağlam yapmak, işin hakkını vermek.
- Çalışana hakkını zamanında ve tam olarak ödemek.
- **İş güvenliği için gereken tedbirleri almak.**
- Malı aşırı derecede överek müşteriye etkilememek.
- Ölçü ve tartıyı tam yapmak.
- Müşteri kızdırmamak.
- Karaborsacılık yapmamak (Uysal, 2018).

5. Sonuç ve Öneriler

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında öncelikle tehlikeden kaçınmak, tehlikeden kaçınılmıyorsa riski azaltmak, risk azaltılmıyorsa toplu koru/n/ma tedbirleri almak ve en son kişisel koruyucu donanımları kullanmak sistematığıne uyulması gerekmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği alanında son dönemde yapılan birçok çalışmada, iş güvenliği kültürünün önemine işaret edilmiştir. Bu alanda yapılacak yasal düzenlemeler, denetim

faaliyetleri, eğitimler ve diğer etkinlikler ile elde edilecek iyileşmeler, ancak bir güvenlik kültürü içerisinde kalıcı hale gelebileceğinden, iş güvenliği kültürü araştırmalarının önemi artmaktadır. Bir işyerinin iş güvenliği kültürü, sadece o işyerine ait olmakla birlikte, işyerinin içerisinde yer aldığı sektörün, bölgenin ve toplumun kültürlerinden bağımsız düşünülemez. Çünkü iş güvenliği kültürü, gözlemlenebilen davranış, dil, semboller ile birlikte, gözlemlenemeyen tutumlar, varsayımlar, dünya görüşü ve inançlar gibi öğeler de içerir. Bu öğelerin önemli bir kısmı, çalışanın içerisinde sosyalleştiği toplumsal yapı içerisinde kazanılır ve yerleşir.

Önlem almama veya alınması gereken önlemlerin esnetilmesinde işletmenin içinde bulunduğu rekabet koşulları, üretim ve zaman baskısı, iş güvenliği önlemlerinin neden olduğu maliyetler bahane olmakta, “kaderci yaklaşım” bilimsel yaklaşımın önüne geçebilmektedir. Bunun en trajik örneği Soma faciasıdır. Kaza temel olarak uygun önlemlerin alınmamasından kaynaklanmış ve kadercilik bunun ardındaki nedenlerden biri olarak gündeme gelmiş ve gündemde kalmıştır. Bu nedenle, kadercilik inançların iş kazaları üzerinde dolaylı ve anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir. Kadercilik yaklaşım, olayları kader ve diğer güçlere bağlayan bir dış denetim odağı yaklaşımıdır. Bu nedenle, bu kişisel özellik de ciddi organizasyonel sonuçlara neden olabilmektedir. Bu nedenle çalışmanın merkezine ne olduğu pek bilinmeden en çok örselenen kader inancı koyularak, konu teolojik açıdan irdelenmiş ve bu inancı tamamlayıcı kılan **tedbir, takdir ve tevekkül** gibi tamamlayıcı kavramlarla olan ilişkisi tanımlanmıştır. Bu çalışmadan çıkarılabilecek sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Farklı düşünme, yeni bir şey ortaya koyma arzusu insanın tabiatında vardır. Bu gayet tabiidir.
- Kişi bilmediğinin düşmanıdır. Bilmediğimiz şeyler bizlere, bizler de onlara yabancı bulunmaktayız.
- Kavramlar; zihnimizin gönyeleri, pergelleri, teleskopları ve mikroskoplarıdır. Ondan dolayı bu çalışmada verilmiş olan İSG, kader ve kaza temalı kavramlar başta olmak üzere konuyla ilgili tüm kavramlar tespit edilmeli ve içerikleri eylem ve söylem birliği ile tüm çalışanlara benimsetilmelidir. Bu sağlanabilirse kavramların suistimali de engellenmiş olur.
- Kader küllide değişmez ancak ayrıntıda değişir. Ayrıntı da amele bağlıdır.
- Kadere, istemeyi bilmek ve elinden geleni yapmak dahildir. Dua da böyledir. Dua sadece istemek değildir, bir şeyler yapmak ve elinden geleni vermektir. İnsan elinden geleni yapmazsa dinen bunun bir bedeli vardır.
- Tercihlerimiz bizim yolumuzu, kaderimizi oluşturur. Buradaki hassas denge; *tercih-yaratma-bilme ve irade* kavramlarında gizlidir.
- Ülkemizdeki kötü durumlarda/işlerde yaygın kader anlayışı Cebriyecilik, ancak iyi neticelerde/işlerde ise Kaderye²³ anlayışı hakimdir. Yani ben çalıştım zengin oldum, makamı hak ettim ve aldım gibi durumlar. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde her açıdan sorunlu bir kader anlayışı/inancı bulunmaktadır.²⁴

²² Murat Turhan tarafından ifade edilen "Yarınlar bugün güvenli çalışmamızın ödülüdür" İSG sloganı, Standard Profil İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası etkinlikleri kapsamında düzenlenen yarışmada birinci seçilmiştir (Anonim, 2012).

²³ Kadercilik ile mezhepler tarihindeki Kaderye farklıdır. Kaderye inancına sahip olanlar, kadere inkar ederler.

²⁴ Cebriye’de, insan kaderine mahkumdur, kaderde ne varsa o olur, insanın yapıp ettiklerinde iradesinin bir değeri yoktur. Her şey Allah öyle takdir ettiği için öyle olur. Kimse Allah’ın takdir ettiğinin dışına çıkamaz. Bu görüşe tepki olarak çıkan Kaderye ya da Mutezile’de ise; insan, iradesinde sonuna kadar özgürdür, neyi dilerse onu yapar. Allah insanın eylemlerine karışmaz, insan

- Yanlış kader anlayışı, her açıdan ülke olarak gelişmemizin önündeki en büyük potansiyel sorunlardan biridir. Ondan dolayı doğru inancın anlatılması ve yaşanmasına azami gayret gösterilmelidir²⁵. Geçerli olan görüşe göre fiilinde kulun sorumluluğu vardır. Yani yaptığımız ve yapmadığımız her şeyden sorumluyuz. Örneğin elektrik var ve insanoğlu bunu iyi ya da kötü amaçla kullanabilir.
- Kadercilik²⁶, tedbirsizlik, ihmal, kusur ve kasıt gibi gerekçelerle tanımlanan iş kazaları aslında iş kazası değil, iş cinayetidir²⁷.
- Gerekli tedbirler alınmasına rağmen iş kazaları olabilir. Bu da takdirdir. Tedbir, takdirin bir cüzüdür.
- İş sağlığı ve güvenliği literatüründe en genel yaklaşımla iş kazaların %88'i tehlikeli hareket, %10'u tehlikeli durum ve %2'si ise sebebi kaçınılmaz ve bilinmeyen nedenler olarak belirtilmektedir. Ancak iş kazalarının %50'sinin kolaylıkla ve %48'inin ise sistemli çalışmak suretiyle yani genel olarak iş kazaların %98'inin; gerekli tedbirler alındığı takdirde meslek hastalıklarının da %100 önlenilebileceği her daim hatırd tutulmalıdır. Bu hususta farklı yaklaşımlar da vardır. İş kazalarının %20 düzeyinde uygun olmayan üretim araçları ve çevre koşullarından, %80 kişisel yani beşeri faktörlerden kaynaklandığını, HSE'ye göre iş kazalarının %90'ının insan-odaklı hatalardan kaynaklandığı ve ilave olarak kazaların %70'inin de belirli önlemlerin alınmasıyla önlenilebileceği belirtilmektedir.
- **"İş kazaları kader değildir, önlenilebilir"** ifadesi sorunlu bir ifadedir. Teolojik olarak **"İş kazaları kadedir"**, ancak insan, kurum ve yetkililerin tedbirsizliklerinin ve görevlerinin gereklerini yapmamasından doğan neticenin suçlusu kader değildir. İş kazalarında ya da cinayetlerinde, kaderin bir suçu yoktur. Asıl suçlu olanlar, kazaya sebep olanların suçunu kadere yüklemeleridir. Cümlenin ikinci tarafı gelenekçi İSG kültürüne göre %98 düzeyinde önlenilebilir. Yani **kader inancı bir çaresizlik değildir**.
- Çalışma, emek ve kazaların karşılığını dışsal şartlara havale etmekte kaderci bir nitelik arz etmektedir. Bu bağlamdaki örneklerden hareketle oluşturulan Allah tasavvuru; bizleri, Allah'ın ahlakılığı ve adaleti sorunuyla karşı karşıya bırakabilecektir. Oysa Allah kullarına asla zulmetmez ve en kamil müminlerin güzel ahlak sahipleri olduğunu belirtir.
- Günlük hayatta **"az kalsın"** veya **"kul payı"** diye anlatmaya başladığımız (yani ramak kala) olayların, kayıt altına alınarak raporlanması iş kazalarını önlemek için hayati önem taşımaktadır.
- Sağlıklı olma ve sağlıklı çalışma hakkı en tabii insan hakkıdır. Ancak iş kazaları ve meslek hastalıklarıyla çalışanların bu hakkının adeta gasp edilerek elinden alındığı da bir gerçektir.
- Bir işyerinde ya da kurumda iş sağlığı ve güvenliği kültürü sadece o işyerine ya da kuruma ait değildir. Aynı zamanda işyerinin/kurumun içerisinde bulunduğu sektörün, kurulu

olduğu bölgenin ve içerisinde bulunduğu toplumun kültürüne de bağlıdır. Çünkü iş sağlığı ve güvenliği kültürü, gözlemlenebilen davranış, dil ve sembollerle birlikte, gözlemlenemeyen tutum, varsayım, dünya görüşü ve inançlar gibi unsurları da içermektedir.

- İnsanların görüş farklılıkları pek tabii olarak davranışlara yansımakta ve kazalara karşı önlem alma konusunda da farklı davranışların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Çalışanların inançlarını gözetmeden inşa edilecek iş güvenliği kültürü ile çalışanların inançları arasında çatışmalar yaşanması muhtemeldir. Bu durum bazı disiplin uygulamaları ile baskı altında tutulsa bile, farklı inançlar çalışanlar arasında var olmaya devam edecek ve kritik anlarda/durumlarda davranışlara da yansımaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmanın teolojik kısımlarını müzakere ettiğimiz Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Mantık Anabilim Dalı'nda görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Turgut Akyüz'e ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Anabilim Dalı'nda doktora çalışması yapmakta olan İdris Cevahir'e teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynaklar

- Akbulut, A., 1987. Allah'ın Takdiri, Kulun Tedbiri. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:29, s. 135- 146, Ankara.
- Anonim, 2012. Standard Profilden En İyi Slogana Ödül. <https://www.haberler.com>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Anonim, 2018. Tevekkül Üzerine, <https://sorularlailamiyet.com>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Beşer, F., 2014/a. Kader tartışmaları, <https://www.yenisafak.com>, Erişim Tarihi: 04/08/2018.
- Beşer, F., 2014/b. Neden kader meselesi, <https://www.yenisafak.com>, Erişim Tarihi: 26/07/2018.
- Beşer, F., 2014/c. Röportaj: "İslam Hukukçusu Prof. Faruk Beşer Star'a konuştu: Facialar kader mi?", <http://www.star.com.tr>, Erişim Tarihi: 04/08/2018.
- Beşer, F., 2015. Kader bir iman meselesi midir?, <https://www.yenisafak.com>, Erişim Tarihi: 26/07/2018.
- Beşer, F., 2015/b. Röportaj: Beşer: "Kader inancında tuzağa düşmeyin", <http://www.on5yirmi5.com>, Erişim Tarihi: 04/08/2018.
- Bilir, N., 2016. İş Sağlığı ve Güvenliği Profili Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütü 2016, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Genel Yayın No: 62, Ankara.
- Çağrıncı, M., 2012. Tevekkül. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt.42, TDV Yayınları, İstanbul, s.1-2.
- Demir, A., 2017. İş Sağlığı ve Güvenliği Ders Notları.
- Duran, A.E., 2018. Türkiye'de İşçi Ölümünde Tablo Kararıyor. Deutsche Welle Türkçe, <http://www.dw.com>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Er, İ.H., 2014. Kader Konusu, Milli Gazete, <http://www.milligazete.com.tr>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.

kendi fiilini kendi yaratır, onun fiilleri önceden yazılmış bir kaderin sonucu değildir. Yapıp ettiklerini insan kendisi yaratır.

Etki ve tepkiden uzak orta yol ise Ehlisünnet çizgisidir. Kader olmuş ve olacak olan her şeyin ezelde Allah tarafından bilinip, mahiyetini bizim bilmediğimiz bir kitapta, yine mahiyetini bilmediğimiz bir şekilde yazılmış olmasıdır. Olan her şey kadedir ve onun öyle olacağını Allah biliyordu. Ama Allah bildiği için öyle olmadı, öyle olacağı için Allah bildi. Bununla birlikte insan kendi fiillerinin pek çoğunda hürdür, dilediğini seçmekte serbesttir. Sonuçta kader onun seçip yaptığı şeydir. Allah bunu önceden biliyordu ve bu O'nun mahfuz kitabında yazılı idi. Ama o bu fiilleri Allah yazdığı için öyle yapmadı, kendi öyle istediği için öyle yaptı. Dolayısıyla insan özgür iradesiyle yaptığı her

şeyden sorumludur. İradesini, arabayı hızlı sürmekte kullandıysa bunun sonucuna katlanır. Madende tedbirini almadıysa cezasını çeker (Beşer, 2014/b).

²⁵ Bu bağlamda son 150 yıldır okullarımızda okutulan bilimsel ölçüler ile dinin değerlerinin çatışıyor gibi gösterilmesi önemli bir sorundur. Bu sorunun ortadan kaldırılması için dinin değerleri ile bilimin ölçüleri iyi tanımlanmalıdır.

²⁶ Tevekkülsüz ve tedbirsiz olanlar/davrananlar kastedilmektedir.

²⁷ Hastayı tedavi etmezsen, ölüme sebep olmuş olursun yani katil olursun. Sigara öldürüyor ise sigara içmek dereceli olarak intihar etmektir. Katil maktulü öldürünce katil olur ancak aslında öldüren ve ölümü yaratan Allah'tır. Fakat biz sebebe, vesile oluruz.

- Erkan, M.A. ve Erkan, F.S., 2016. İş Güvenliği Kültüründe Çalışanların Kader Anlayışları. 8. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansı, Yayın No: 54.
- Fazlıoğlu, İ., 2013. Felsefe-Tarih İlişkisi, Türk Tarih Kurumu, <http://ilimcephesi.com/felsefe-tarih-iliskisi>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Güler, Z., 2013. Mehmed Âkif'in Fatih Kürsüsünde ve Âsım'da Hadis Atıfları. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 198-210.
- Güranlı, G.E., 2015. Dünyada ve Türkiye'de İşyerlerindeki Ölüm, Yaralanma ve Hastalıklara Karşı Mücadelenin Tarihi. Sağlık Çalışanlarında İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Yaklaşım Çalıştayı, Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu - İstanbul Sağlık Çalışanları Sağlığı Meclisi, İstanbul.
- Güranlı, G.E., Kaderciliğin Bilim ve Tekniğe Sızması..., Toplumcu Mühendisler ve Mimarlar Meclisi (TMMM); <http://toplumcumeclis.org>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- İSG Kanunu, 2012. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu - Kanun No: 6331, Sayı: 28339, Erişim Tarihi: 15/04/2017.
- Köse, S., 2016. İslam Hukuku Açısından Emek. İslam İktisadı ve Emek, Yayına Hazırlayan: Yusuf Enes Sezgin, İGİAD - Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği, ISBN: 978-975-6303-24-5, İstanbul.
- Kubbealtı Lügati, 2018/a. <http://lugatim.com/s/emek>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Kubbealtı Lügati, 2018/b. <http://lugatim.com/s/tebdir>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Kubbealtı Lügati, 2018/c. <http://lugatim.com/s/takdir>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Macit, M., 2016. Risk Ortamında Çalışmanın/Emeğin Değeri ve Din: Teoriden Pratiğe. İslam İktisadı ve Emek, Yayına Hazırlayan: Yusuf Enes Sezgin, İGİAD - Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği, ISBN: 978-975-6303-24-5, İstanbul.
- Milliyet Gazetesi, 2017. Türkiye'nin Yılda 80 Milyar TL'si İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarına Gidiyor, milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Onur, A.H. ve Özfirat, M.K. 2015. İş Güvenliğine Giriş, Önemi, Genel Tanımlar.
- Siyaset Dergisi, 2018. İş Kazaları ve Düşündürdükleri, <https://siyasetdergisi.com.tr>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Şirin, S., 2018. Hayatımın fırsatını nasıl kaçırdım?, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/selcuk-sirin/hayatimin-firsatini-nasil-kacirdim-40911705>.
- Toptaş, M., 2018. Ya Hamiyetsiz Olaydım...”, www.milligazete.com.tr, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Uysal, E., 2018. Dini ve Ahlaki Açından Çalışma ve Emeğin Önemi Emeğin Değeri: Din ve Emek İlişkisi, Editörler: Ali Arslan, Bahattin Turgut, Behram Hasanov, Mustafa Sezer, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No: 27, ISBN: 978-605-9678-17-9, 1. Baskı, Zonguldak.
- Üngüren, E., Arslan, S. ve Koç, S.T., 2017. The Effect of Fatalistic Beliefs Regarding Occupational Accidents on Job Satisfaction and Organizational Trust in Hotel Industry, *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR), An International Journal of Akdeniz University Tourism Faculty, ISSN: 2147-9100 (Print), 2148-7316 (Online), Vol. 5 (1) 23-56.*
- Yağimli, M. ve Hacıbektaşoğlu, SE., 2018. Türkiye'de İnşaat Sektöründe Yaşanan İş Kazaları ve Ölümlü İş Kazası Sayılarının Tahmini. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt 9, Sayı 22.
- Yasar Üniversitesi, Ramak Kala Olay / Tehlike Gördüm, <https://isgb.yasar.edu.tr>, Erişim Tarihi: 15/04/2018.
- Yavuz, Y.Ş., 2001. Kader, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt:24, TDV Yayınları, İstanbul, s.58-63.
- Yılmaz, F., 2014. Soma Ekseninde Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme, *Egiad Yarı, 42, 40-48.*
- Yılmaz, F., İş Sağlığı ve Güvenliği'ne Genel Bakış ve Güvenlik Kültürü Sunumu, Erişim Tarihi: 15.04.2018.